

GEOGRAFIE SVĚTOVÉHO OCEÁNU

ÚVOD

Vladimír Herber
Geografický ústav PŘF MU Brno

Základní pojmy a definice

- světový oceán
- oceánografie = věda o moři?
- oceánologie, oceánometrie, FG moří
- vznik – 2. polovina 19. století
- zařazení oceánografie v systému věd

Pojetí oceánografie

- **užší vymezení** – (fyzická geografie moří) výzkum fyzikálních a chemických jevů a procesů, poznání mořské meteorologie a morfologie oceánského dna
- **širší vymezení** - (Meerskunde, Marine Science, okeanologija) navíc zahrnuje i mořskou geologii a geofyziku a rovněž mořskou biologii

Oceánografie v širším pojetí

- **zabývá se časovým a prostorovým rozdělením fyzikálních a chemických vlastností moří a jejich vlivem na mořské organismy, dále studuje geologickou stavbu, sedimenty, teplotní a látkové poměry, dynamiku vody (vlnění, dmutí, mořské proudy, hlubinná cirkulace)**

Členění oceánografie

- fyzická oceánografie
  - fyzikální složení mořské vody
  - interakce oceán $\rightleftharpoons$ atmosféra (meteorologie)
  - dynamická oceánografie (vlnění, dmutí, proudy)
- chemická oceánografie
- mořská biologie a ekologie
- mořská geologie a geofyzika
- teoretická oceánografie
- mořská regionální geografie
- aplikovaná oceánografie (Oceanology)

Dějiny oceánografie - etapy

A. poznávání nových moří

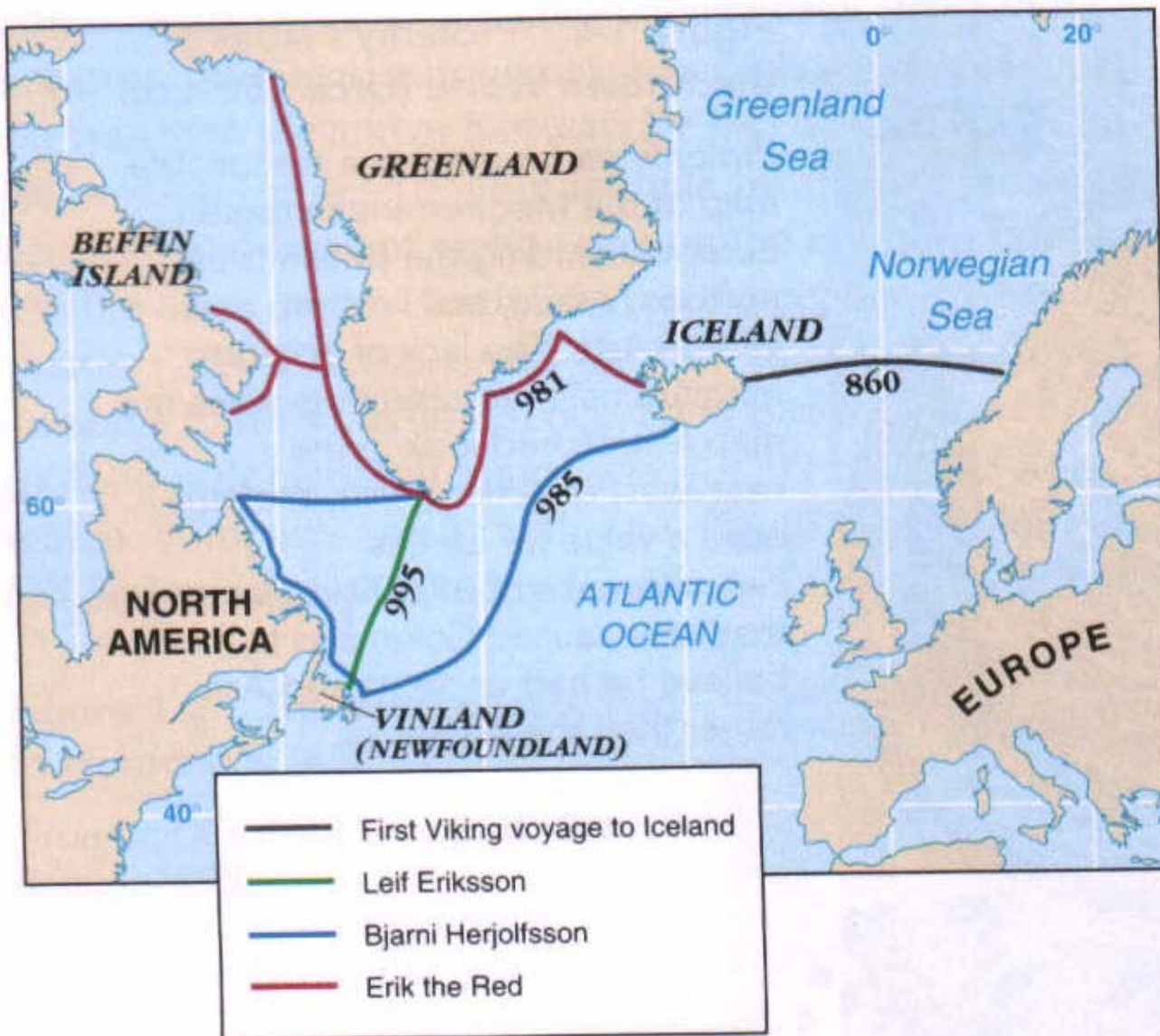
- mapování pobřeží
- doba velkých zámořských objevů (Bartolomeo Diaz, Vasco de Gama, Kryštof Kolumbus, Fernao Magalhães)

B. shromažďování poznatků

- počátky oceánografie
  - mořské proudění, počasí a podnebí nad oceány, hloubková měření, vlastnosti mořské vody, život v mořích

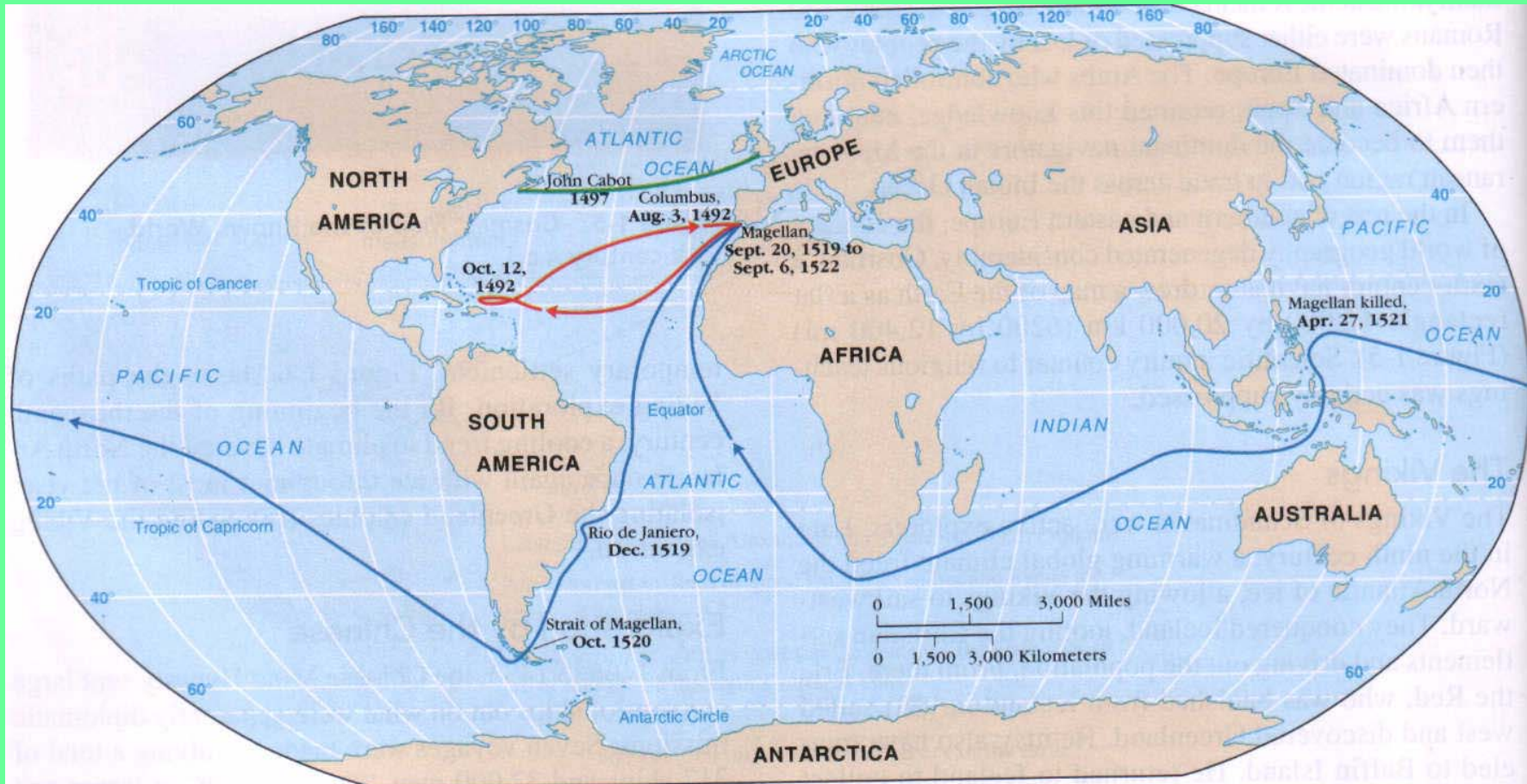
První plavby

- **podél pobřeží a mezi ostrovy**
  - **Středomoří (Egyptané, Féničané, Řekové, Římané,...) – dovoz surovin a potravin**
  - **Arabské moře – do Indie, ústí Zambezi**
  - **Dálný východ – Čína, Japonsko**
  - **Atlantská Evropa**
- **snahy o překonání části oceánu**

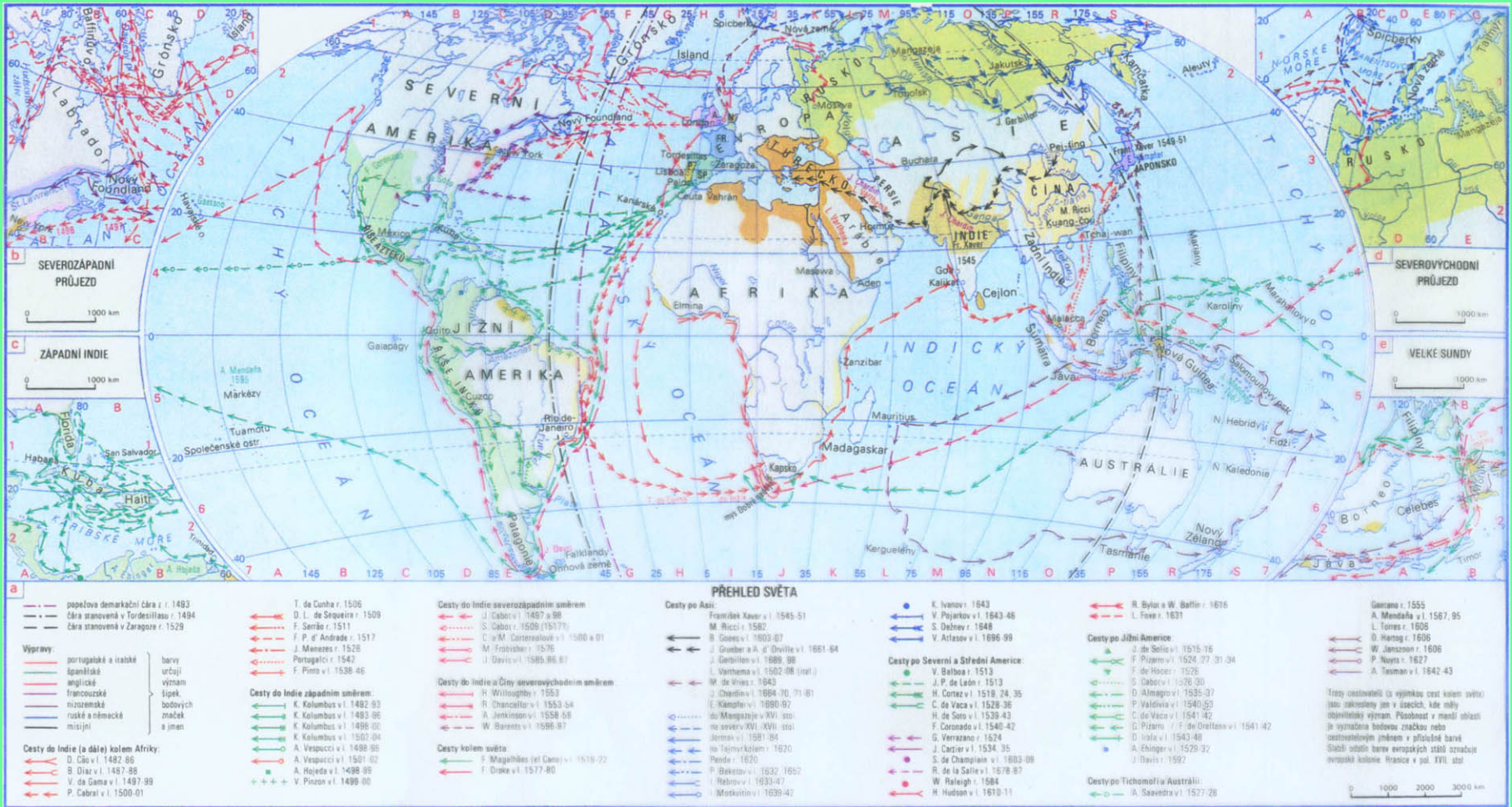

Velké zámořské objevy

Geografie Světového oceánu
Vladimír Herber

Geografie Světového oceánu
Vladimír Herber

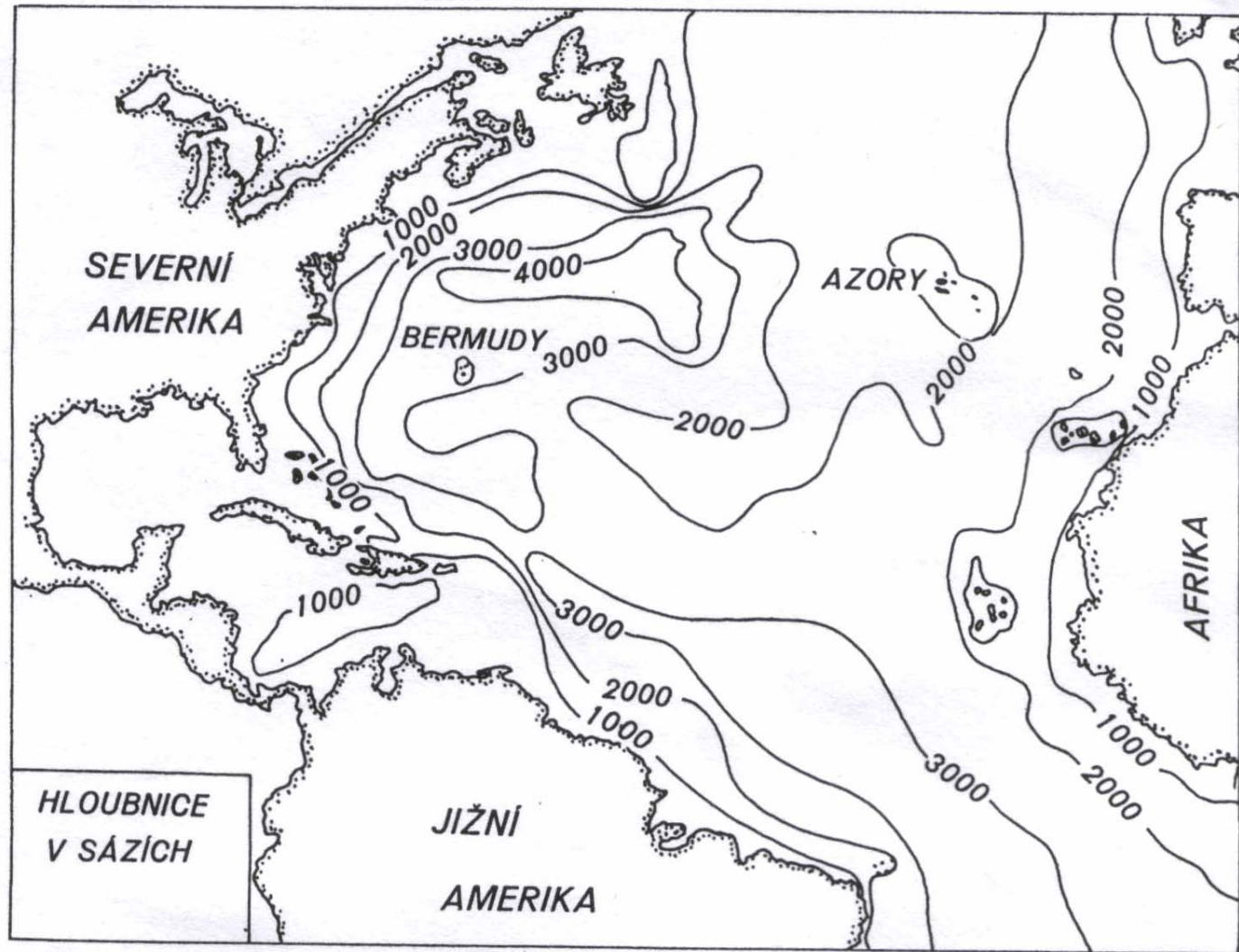
C. vědecká oceánografie

Počátky oceánografie

- údaje o mořských proudech (1650)
- proudové systémy v Atlantiku (1663)
- analýza mořské vody, odsolování
- studium teplot mořské vody
- měření hloubek a odebírání vzorků ze dna
- cesta J. Cooka (1768 – 1779)
- expedice V. Beringa, výzkumy Lomonosova, Darwina, Rosse

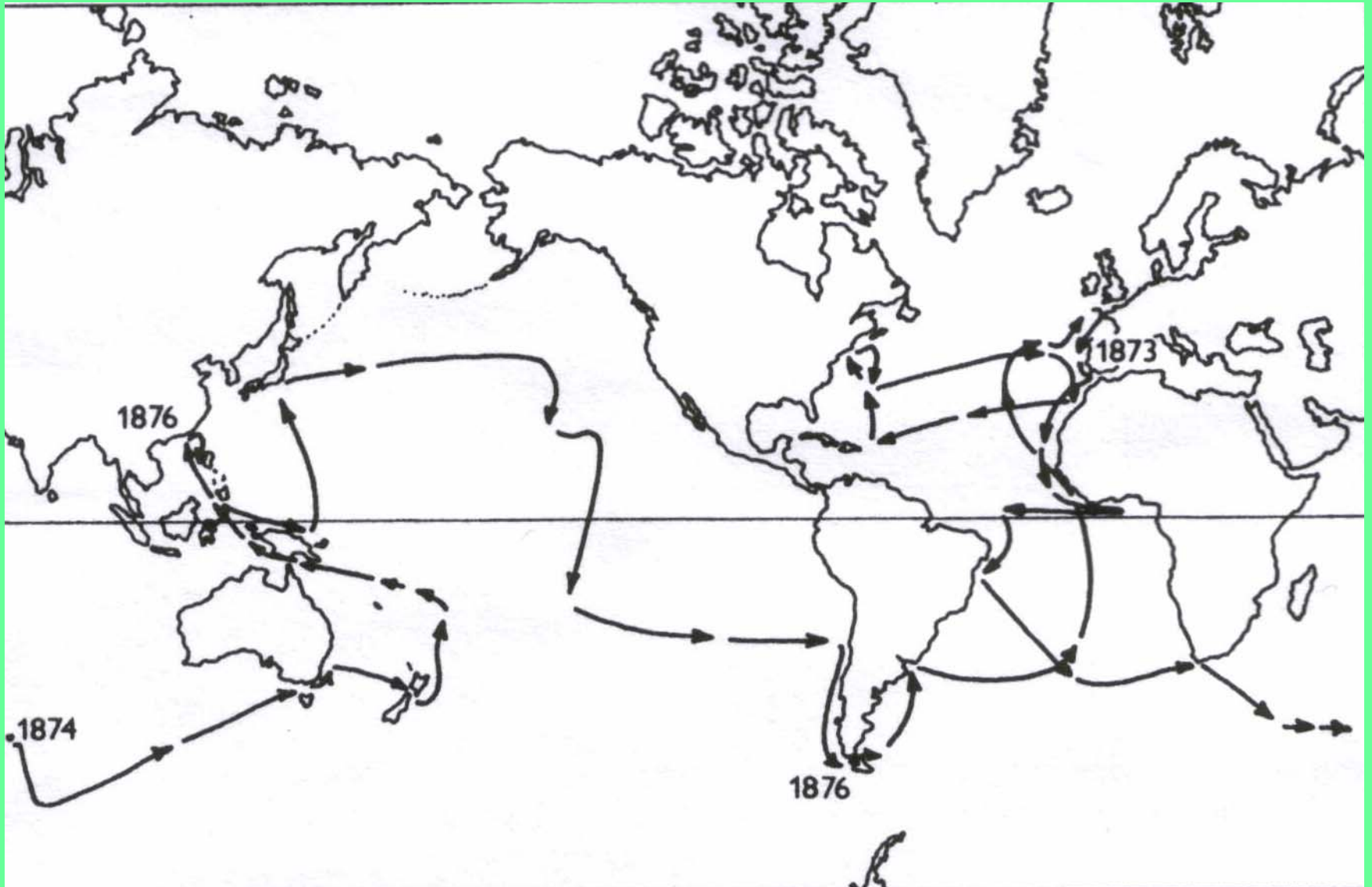
Počátky mezinárodní spolupráce

- mapa směru větrů a proudových systémů, teploty hlubinných vod a hlubinné proudy, **batymetrická mapa Atlantiku (M. F. Maury, 1854)**
- **Brusel (1853) – I. hydrografická konference**
- **batymetrická mapa (1903) – Oceánografický ústav v Monaku**
- **výzkum podmorského reliéfu - objevení podmorských hor**
- **britská loď Challenger (1873–76) - (batymetrická mapa, mapa hlubokomořských sedimentů, mapa salinity, teplota mořské vody, nové rody a druhy)**
- **ruská loď Vit'az (1886-89) – biologické výzkumy**

7. První batymetrická mapa Atlantiku sestavená M. F. Maurym. Řídká síť hloubkových měření umožnila pouze rozpoznání okrajů pevnin, ne však již sníženin a vyvýšenin, např. Středoatlantického hřbetu. 1 sáh = 1,8 m. Podle Rosse (1970).

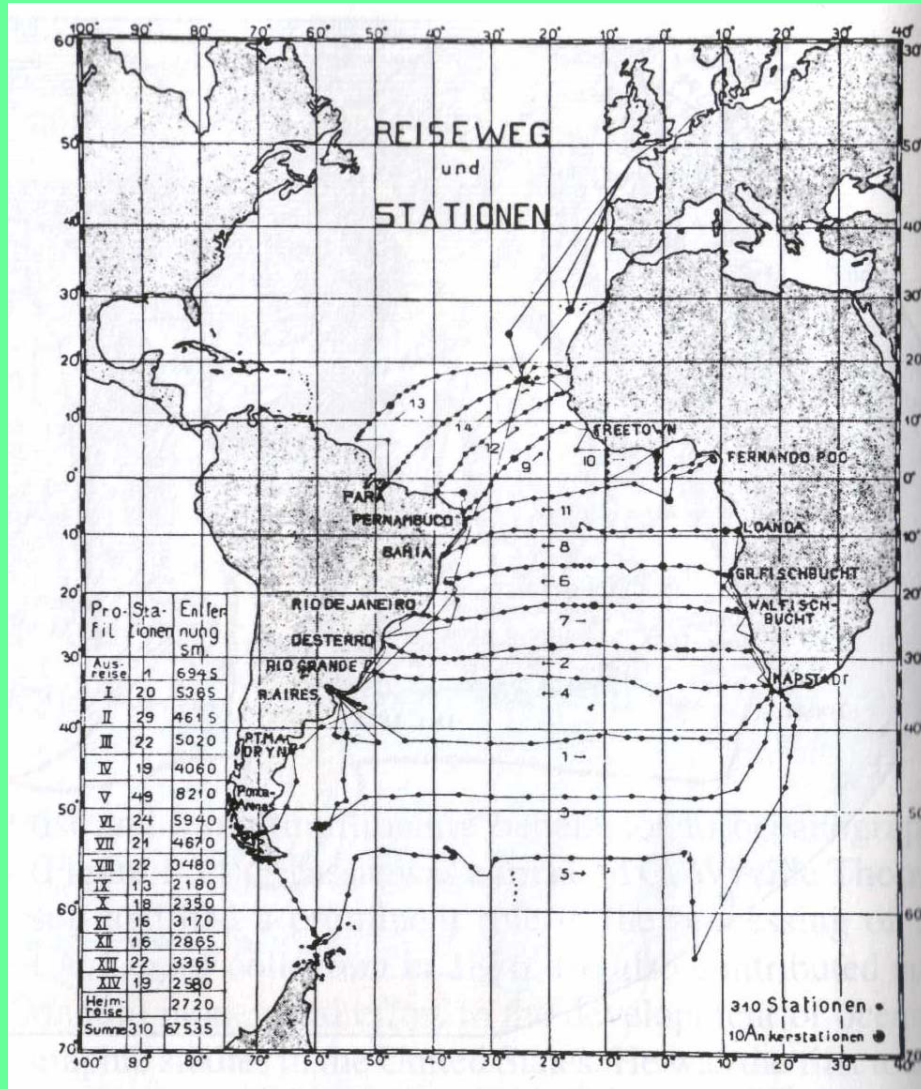
Cesta Iodi Challenger (1873-76)

Meziválečné období

- **německá loď Meteor (1925-38)**
  - 14x překřížen rovníkový Atlantik
  - 70 000 **hloubkových měření** pomocí echolotu
  - studium mořských sedimentů, chemie mořské vody, mořská biologie
  - vztah oceán - atmosféra
- **výzkumy Pacifiku (SSSR, USA, Japonsko)**
- **studium polárních oblastí**

měření lodi Meteor

Poválečné období

- během války objeveny **guyoty** (podmořské hory s plochým temenem)
- oceánografické plavidlo **Vit'az** (AN SSSR) – komplexní studie: **hlubokomořské příkopy sz. Pacifiku, Ochotské moře**
- plavidla **Albatros, Galathea, Calypso,**
- **Glomar Challenger (1968) – hlubokomořské vrtání**
- **výzkum atmosférických procesů, úloha umělých družic**

Mezinárodní aktivity

- **1950**   **výzkum Golfského proudu**
- **1957-58**   **Mezinárodní geofyzikální rok**
- **1960**   **výzkum severního Atlantiku**
- **programy UNESCO**
  - **1959-65**   **výzkum Indického oceánu**
  - **1964**   **výzkum Baltu**
- **GEOSECS (1972-78) - Geochemical Ocean Sections**
- **1975**   **Mez. desetiletí výzkumu oceánu**
- **JGOFS (od 1987) – Joint Global Ocean Flux Study**
- **WOCE (1990-97) – World Ocean Circulation Experiment**

Světový oceán (SO)

- plocha SO 360,7 mil. km²
- objem SO 1 360 mil. km³
- srovnání s hmotností Země – světový oceán je cca 0,25 %

Rozložení vodstva na Zemi

	severní polokoule	jižní polokoule
• vodní plocha	61 %	81 %
• souše	39 %	19 %
• pevninská polokoule		
▪ jv. od N. Zélandu – oceán	89 %	
• oceánská polokoule		
▪ ústí Loiry – oceán	53%	

Zákonitosti v rozložení P - O

- pevniny a oceány vždy proti sobě
  - Afrika +Evropa – TO
  - Severní Amerika – IO
  - Austrálie – Severní AO
  - Antarktida – SLO
  - Jižní Amerika – Jihovýchodní Asie
- dvojice kontinentů (Ameriky, Evropa+Afrika, Asie+Austrálie) odděleny zónou aktivních projevů endogenní dynamiky Země

- trojúhelníkový půdorys kontinentů se základnou obrácenou k severu
- jižní kontinenty mají západní pobřeží konkávní, východní konvexní
- ostrovní skupiny časté podél východních okrajů kontinentů, při západním pobřeží zpravidla chybí

Oceány a moře – dělení a rozloha

OCEÁN

- **leží mezi kontinenty**
- **hluboké pánve (4-6 km)**
- **uzavřený proudový systém**
- **vlastní vodní masy s typickým rozvrstvením teplot a salinit**
- **vlastní systém mořských sedimentů**

MOŘE – části oceánu vnikající do pevniny

- **STŘEDOZEMNÍ moře** – obklopena pevninami, s oceánem spojena průlivem
  - **vnitřní (středokontinentální)** - (Baltské moře, Perský a Hudsonův záliv)
  - **mezikontinentální (interkontinentální)** – leží mezi kontinenty (Středozemní, Rudé, Karibské moře)
- liší se svými podmínkami od vedlejšího oceánu, mají vlastní proudový systém, značně odlišnou teplotu vod a podnebí, odlišné usazeniny
- **OKRAJOVÁ moře** – oddělena od oceánu poloostrovem nebo dvěma poloostrovy, popř. řetězcem ostrovů (Beringovo m., Severní moře)
- **zálivy** – menší části oceánu nebo moře vnikající do pevniny
- **zátoky, průlivy, mořské úžiny**

Hranice mezi oceány 1

SLO – AO

- Hudsonův průliv – Baffinův ostrov – ostrov Disko – Grónsko – Špicberky – Medvědí ostrov – Severní mys

SLO – TO

- Beringův průliv – mys Děžněvova – ostrov Diomedův – mys prince Waleského

Hranice mezi oceány 2

AO – TO

- mys Horn – $67^{\circ} 16'$ z. d. – Grahamova země v Antarktidě

AO – IO

- Střelkový mys - 20° v. d. – Antarktida

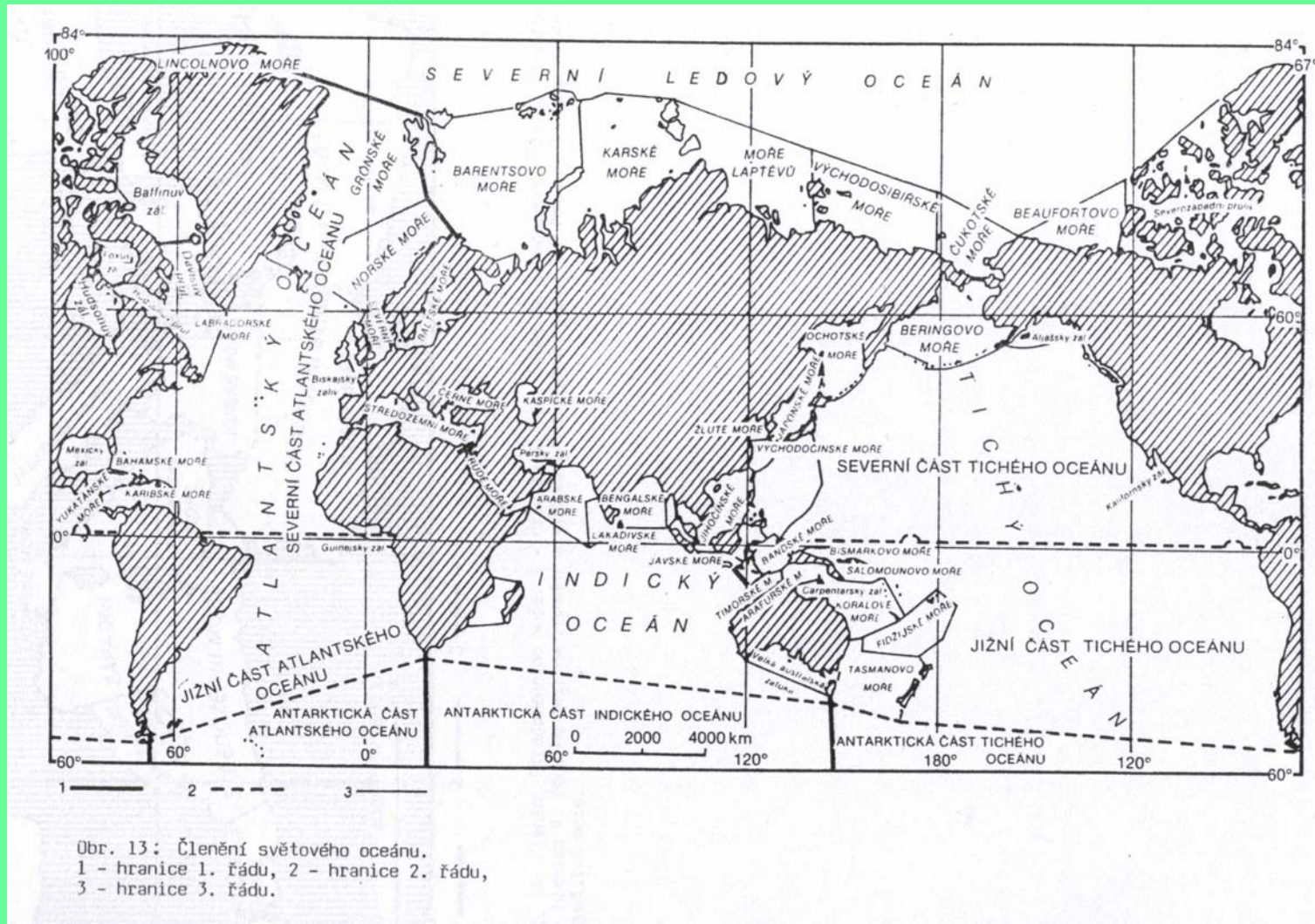
IO – TO

- složitý průběh, hlavně v oblasti australsko-indického středomoří

IO – TO

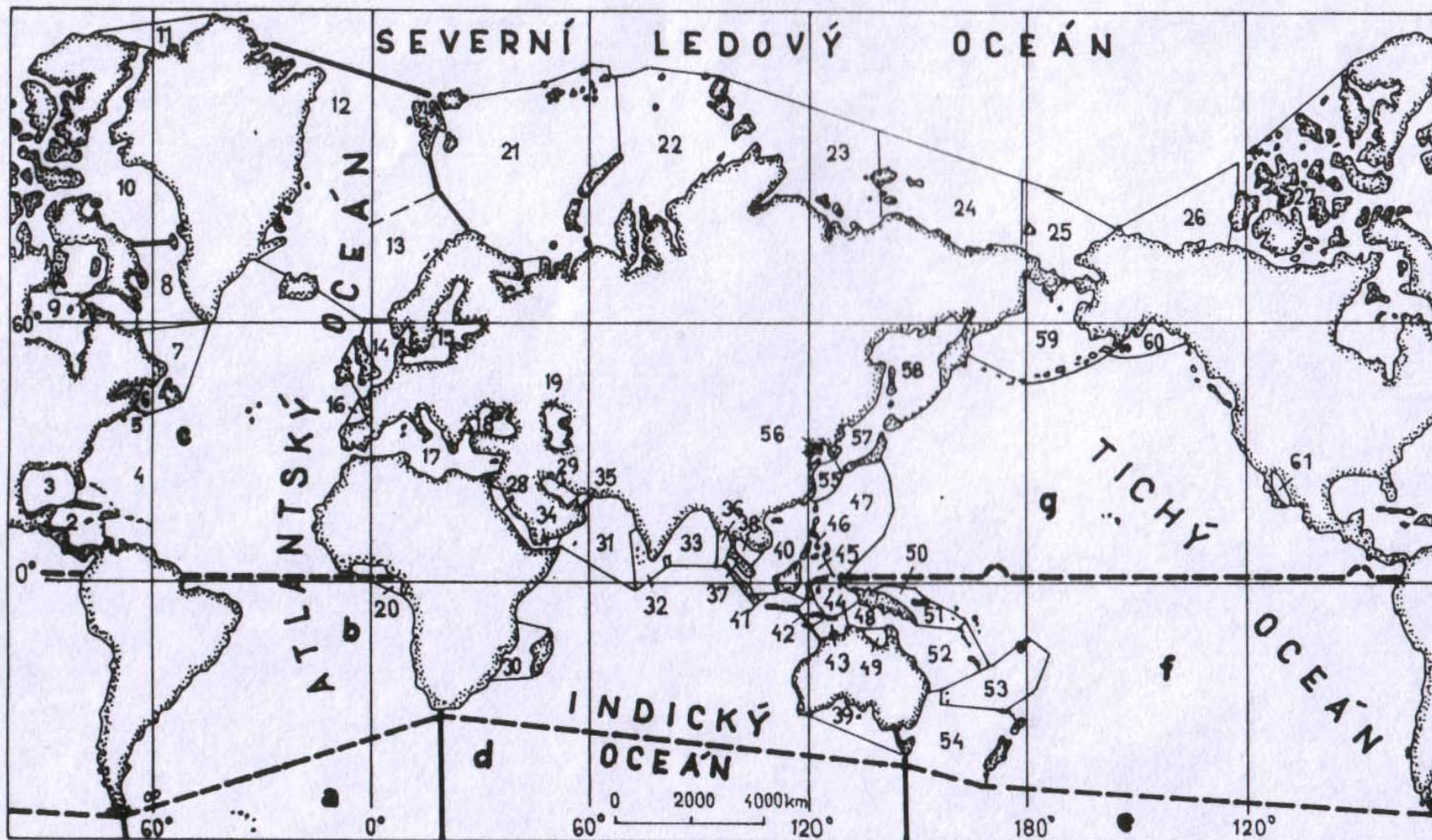
- Antarktída - 146° 55' v. d. – Tasmánie (Jihovýchodní mys) – ostrov King – mys Otway – mys Talbot – ostrovy Roti, Sawu, Sumba, Sumbawa, Lombok, Bali, Jáva a Sumatra (mys Tandjung Kedaboe) – mys Tandjung Piai (Malajský poloostrov)

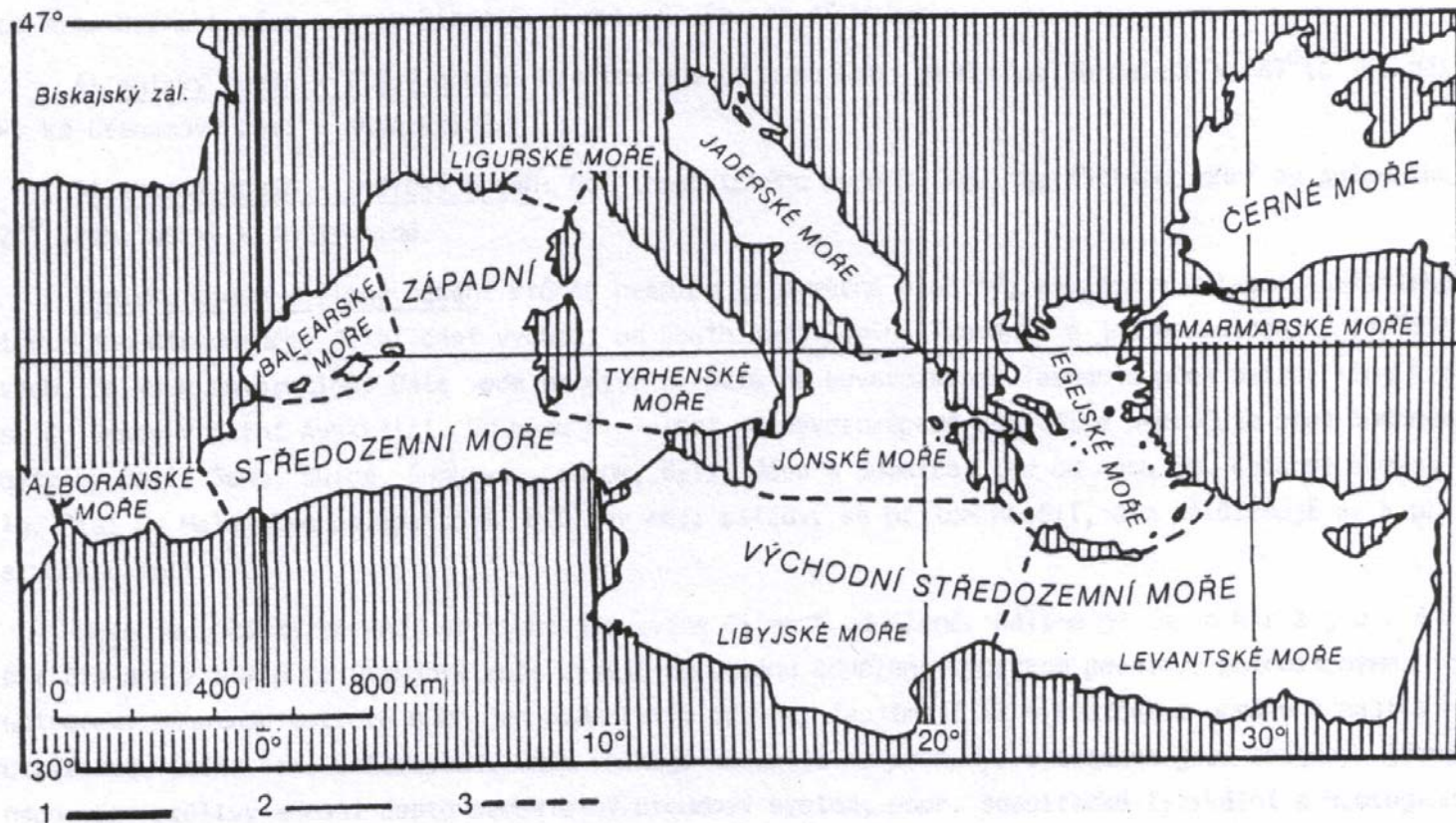
Pojmenování oceánů a moří

Atlantský oceán

Guinejský záliv	Marmarské moře
Středozemní moře	Irmingerovo moře
Biskajský záliv	Labradorské moře
Keltské moře	Hudsonův záliv
Irské moře	záliv Sv. Vavřince
Severní moře	Mexický záliv
Norské moře	Karibské moře
Baltské moře	Sargasové moře
Černé moře	moře Scotia
Azovské moře	Weddelovo moře

Obr. 14: Členění Středozemního moře. 1 - hranice 3. řádu odděluje Středozemní moře od Atlantiku. 2 - hranice 4. řádu ho dělí na západní a východní Středozemní moře. 3 - hranice 5. řádu vyděluje jednotlivá moře.

Středozemní moře

Alboránské moře	Baleárské moře
Ligurské moře	Tyrhénské moře
Jaderské moře	Jónské moře
Egejské moře	Thrácké moře
Krétské moře	
Lybijské moře	Levantské moře

Atlantik – hlavní průlivy

Gibraltarský	Svatojirášský
Messinský	Severní
Korsický	Skagerrak
Dardanely	Kattegat
Bospor	Cabotův
Kerčský	Yucatánský
La Manche	Floridský

Severní ledový oceán

Grónské moře	Východosibiřské moře
Barentsovo moře	Čukotské moře
Bílé moře	Beufortovo moře
Karské moře	Baffinův záliv
moře Laptěvů	

Severní ledový oceán - průlivy

Dánský	Longův
Karská vrata	Foxova pánev
Vilkického	Davisův
Dmitrije Laptěva	

Tichý oceán 1

Panamský záliv	Jávské moře
Kalifornský záliv	Baliské moře
Aljašský záliv	Floreské moře
Beringovo moře	Sawuské moře
Ochotské moře	Bandské moře
Japonské moře	Seramské moře
Žluté moře	Halmaherské moře
Východočínské moře	Molucké moře
Jihočínské moře	Celebeské moře

Tichý oceán 2

Filipínské moře	Korálové moře
Timorské moře	Tasmanovo moře
Arafurské moře	Fidžijské moře
Suluské moře	Rossovo moře
Novoguinejské moře	Bellingshausenovo m.

Pacifik – hlavní průlivy

Drakeův	Magalhãesův
Beringův	La Pérousův
Tatarský	Cugarský
Korejský	Tchajwanský
Singapurský	Makasarský
Torresův	Bassův

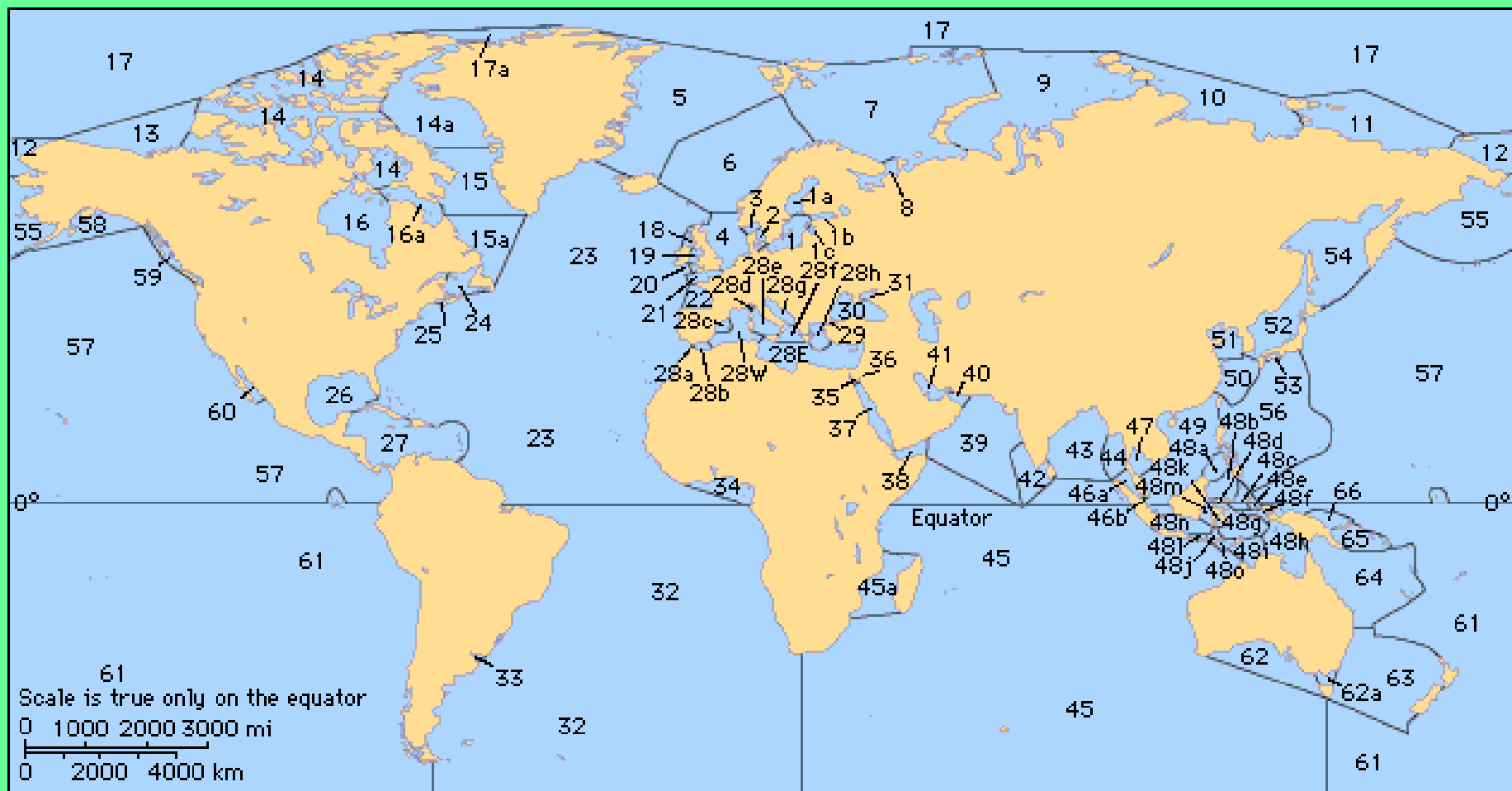
Indický oceán

Andamanské moře	Rudé moře
Bengálský záliv	Suezský záliv
Arabské moře	Akabský záliv
Ománský záliv	Velký australský záliv
Perský záliv	Mackenziovo moře
Adenský záliv	

Indický oceán - průlivy

Sundský	Malacký
Palcký	Hormuzský
Báb al-Mandab	Mosambický

1. Baltic Sea	27. Caribbean Sea	48b. Celebes Sea
1a. Gulf of Bothnia	28w. Mediterranean Sea (Western Basin)	48c. Molucca Sea
1b. Gulf of Finland	28a. Strait of Gibraltar	48d. Gulf of Tomini
1c. Gulf of Riga	28b. Alboran Sea	48e. Halmahera Sea
2. Kattegat, Sound and Belts	28c. Balearic Sea	48f. Ceram Sea
3. Skagerrak	28d. Ligurian Sea	48g. Banda Sea
4. North Sea	28e. Tyrrhenian Sea	48h. Arafura Sea
5. Greenland Sea	28E. Mediterranean Sea (Eastern Basin)	48i. Timor Sea
6. Norwegian Sea	28f. Ionian Sea	48j. Flores Sea
7. Barents Sea	28g. Adriatic Sea	48k. Gulf of Boni
8. White Sea	28h. Aegean Sea	48l. Bali Sea
9. Kara Sea	29. Sea of Marmara	48m. Makassar Strait
10. Laptev Sea	30. Black Sea	48n. Java Sea
11. East Siberian Sea	31. Sea of Azov	48o. Savu Sea
12. Chukchi Sea	32. South Atlantic Ocean	49. South China Sea
13. Beaufort Sea	33. Río de la Plata	50. East China Sea
14. Northwestern Passages	34. Gulf of Guinea	51. Yellow Sea
14a. Baffin Bay	35. Gulf of Suez	52. Sea of Japan
15. Davis Strait	36. Gulf of Aqaba	53. Inland Sea
15a. Labrador Sea	37. Red Sea	54. Sea of Okhotsk
16. Hudson Bay	38. Gulf of Aden	55. Bering Sea
16a. Hudson Strait	39. Arabian Sea	56. Philippine Sea
17. Arctic Ocean	40. Gulf of Oman	57. North Pacific Ocean
17a. Lincoln Sea	41. Persian Gulf	58. Gulf of Alaska
18. Inner Seas (off the west coast of Scotland)	42. Laccadive Sea	59. Coastal waters of southeast Alaska and British Columbia
19. Irish Sea and St. George's Channel	43. Bay of Bengal	60. Gulf of California
20. Bristol Channel	44. Andaman Sea	61. South Pacific Ocean
21. English Channel	45. Indian Ocean	62. Great Australian Bight
22. Bay of Biscay	45a. Mozambique Channel	62a. Bass Strait
23. North Atlantic Ocean	46. Malacca and Singapore Straits	63. Tasman Sea
24. Gulf of St. Lawrence	46a. Strait of Malacca	64. Coral Sea
25. Bay of Fundy	46b. Singapore Strait	65. Solomon Sea
26. Gulf of Mexico	47. Gulf of Thailand	66. Bismarck Sea
	48. East Indian Archipelago (Indonesia)	
	48a. Sulu Sea	